

УДК 378.14

ПЕДАГОГІЧНА АНІМАЦІЯ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Жданович Ю. М.

У статті визначено сутність педагогічної анімації, роль педагога-аніматора; розкрито функції, принципи, мету педагогічної анімації у роботі з дітьми вимушених переселенців. Представлено основні анімаційні форми, які сприяють налагодженню соціальної взаємодії, спілкуванню, регулюванню психічних станів. Розкрито можливості педагогічної анімації у забезпеченні соціально-педагогічної підтримки адаптації дітей вимушених переселенців до нових умов поселення, їх інтеграції у групи ровесників та нове соціальне середовище.

Ключові слова: педагогічна анімація, педагог-аніматор, соціально-педагогічна підтримка, змістовне дозвілля, діти вимушених переселенців.

В статье определена сущность педагогической анимации, роль педагога-аниматора; раскрыты функции, принципы, цели педагогической анимации в работе с детьми вынужденных переселенцев. Представлены основные анимационные формы, которые способствуют налаживанию социального взаимодействия, общению, регулированию психических состояний. Раскрыты возможности педагогической анимации в обеспечении социально-педагогической поддержки адаптации детей вынужденных переселенцев к новым условиям поселения, их интеграции в группы сверстников и новую социальную среду.

Ключевые слова: педагогическая анимация; педагог-аниматор; социально-педагогическая поддержка; содержательный досуг; дети вынужденных переселенцев.

The article determines the essence of pedagogical animation and the role of teacher-animator. It reveals functions, principles, and aims of pedagogical animation with children of internally displaced persons. It also presents basic forms of animation that facilitate social interaction, communication, and mental states regulation. Possibilities of pedagogical animation in providing socio-pedagogical support for children of internally displaced persons in their adjustment to new living conditions and integration into groups of peers and a new social environment are revealed.

Key words: pedagogical animation, teacher-animator, social-pedagogical support, meaningful leisure, children of internally displaced persons.

Постановка проблеми. Вимушена внутрішня міграція є наслідком анексії Криму та збройного конфлікту на Сході України. Серед внутрішньо переміщених осіб значна частина – це діти, які є особливо вразливі і потребують підтримки. Вимушене переселення, зміна всієї звичної обстановки, спілкування викликають стреси, тривогу, агресію, депресію. Тому діти потребують соціально-педагогічної підтримки в адаптації до нових умов поселення, налагодження нових товариських контактів. Одним із напрямів такої підтримки є залучення дітей вимушених переселенців до активної виховної і розвивальної діяльності у позаурочний час, ефективним засобом якої є педагогічна анімація

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Анімаційна діяльність вивчалася у працях О. Жаркова, Є. Мамбекова, О. Лучанкіна, М. Петрової, Л. Сайкіної, І. Шульги, М. Ярошенка та інших. Проблему професійної підготовки аніматорів представлено у дослідженнях Л. Волик, Т. Кисельової, Т. Лесіної, В. Новаторова, Л. Тарасова та інших. Можливості анімації щодо подолання окремих соціально-педагогічних проблем вивчали Т. Дедуріна, М. Петрова, Л. Тарасов, О. Чернишенко та інші. Питання організації дозвілля школярів розглядалися у працях Р. Азарової, О. Голіка, І. Гутник, Н. Флегонтової, Н. Цимбалюк та інших науковців.

Метою даної статті є розкрити можливості педагогічної анімації у наданні соціально-педагогічної підтримки дітям вимушених переселенців у адаптації до нових умов поселення, інтеграції у групи ровесників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначаючи важливість педагогічної анімації як засобу соціально-педагогічної підтримки дітей вимушених переселенців, звернімося до розгляду цього поняття науковцями.

Так, М. Петрова визначає анімацію як засіб соціального виховання, як сукупність соціально значущих дій, спрямованих на інтенсивну усвідомлену взаємодію особистості з навколишнім середовищем і засвоєння нею соціокультурних цінностей у процесі задоволення релаксаційно-відновлюваних, культурно-освітніх та культурно-творчих потреб та інтересів [3, с. 45, 47].

Французькі дослідники А.-М. Гурдон та М. Симоно підкреслюють важливість анімації саме в оживленні відносин між індивідами і соціальними групами, зазначаючи, що метою анімації є певна зміна поведінки, міжособистісних і колективних відносин шляхом прямих впливів на індивідів. Такі впливи здійснюються через різноманітні види діяльності за допомогою активних методів [7, с. 24].

У визначенні анімаційної діяльності Т. Лесіна підкреслює, що це напрям інтегральної за характером соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на оздоровлення соціального клімату певного середовища, сприяння інтеграції особистості у соціокультурний простір через залучення її до просоціальної діяльності [2, с. 9].

Як зазначає Л. Волик, анімація стимулює в індивіда віру у свої сили та можливості, активізує процес спілкування, самопізнання, встановлює новий стиль людських відносин [1, с. 26].

Російський науковець І. Шульга зазначає, що завдяки педагогічній анімації, як сукупності різних видів і форм педагогічної взаємодії у сфері вільного часу школярів, стимулюється соціальна активність особистості, її здатність до перетворення навколишньої дійсності й самої себе [5, с. 40].

Ми розуміємо **педагогічну анімацію** як особливий вид педагогічної діяльності, яка охоплює сукупність різних видів і форм педагогічної взаємодії у сфері дозвілля і спрямована на активізацію процесу соціальної взаємодії, спілкування; сприяє розвитку творчих здібностей; регулюванню психічних станів особистості; саморозвитку та самореалізації.

Згідно з нашим розумінням педагогічної анімації визначаємо виконувани нею функції у соціально-педагогічній підтримці дітей вимушених переселенців, а саме: соціальну, корекційну, культурну, виховну, рекреаційну.

Соціальна функція забезпечує адаптацію, соціалізацію особистості, інтеграцію її в соціум, активізацію соціальної взаємодії, спілкування.

Корекційна функція регулює психічні стани, знижує стрес, зменшує агресивність, тривожність особистості.

Культурна функція спрямована на формування загальної культури особистості внаслідок культурної творчості, допомагає ознайомитися та сприйняти культуру, притаманну новому поселенню.

Виховна функція забезпечує створення умов для розвитку творчих здібностей, культурних і духовних потреб та інтересів особистості, самопізнання та саморозвитку.

Рекреаційна функція пов'язана з відпочинком, відновленням сил через змістовну діяльність, що відповідає культурним інтересам і нахилам.

Російський вчений М. Ярошенко визначає методи анімації як особливі способи реалізації адекватної, доцільної, ненав'язливої соціально-психологічної допомоги особистості у процесі соціалізації та життєдіяльності, виділяючи такі групи методів, як: соціальний захист; соціально-психологічна корекція; творча реабілітація; виявлення та підтримка динамічних тенденцій творчого самовизначення тощо [6, с. 41].

Оскільки педагогічна анімація є видом педагогічної діяльності і передбачає обов'язкову участь педагога-аніматора, вважаємо за необхідне розкрити роль педагога-аніматора у наданні соціально-педагогічної підтримки дітям вимушених переселенців.

Характеризуючи педагога-аніматора Т. Лесіна підкреслює, що це є соціальний педагог, особистість і діяльність якого спрямовані на розробку та реалізацію анімаційних проектів з метою активізації виховної, культурної та соціальної діяльності в групі задля поліпшення взаєморозуміння, створення атмосфери толерантності, креативності в цій групі, ініціювання до просоціальних дій, поліпшення умов і процесу соціалізації особистості в певному середовищі та в суспільстві загалом [4, с. 15]

через стимулювання соціальної ініціативності й творчої активності засобами просоціальної діяльності [2, с. 9].

Визначаючи завдання педагога-аніматора, Л. Волик підкреслює, що, насамперед, це встановлення між членами групи атмосфери співпраці, взаємної поваги, творчого пошуку, залучення особистості до нових культурних цінностей, соціальних та культурних норм тощо, які не входять до шкільної програми [1, с. 26].

Тобто соціальний педагог як педагог-аніматор, залучаючи дітей вимушених переселенців до анімаційних проєктів, просоціальної діяльності, творчості, допомагає їм налагодити соціальну взаємодію у групі ровесників, регулювати психічні стани (знижити тривожність, агресію, подолати страхи), реалізувати себе через творчість. Все це сприяє успішній адаптації та інтеграції дітей вимушених переселенців у нове соціальне середовище.

Здійснення анімаційної діяльності має відбуватися на основі певних *принципів*. Серед принципів, які забезпечать ефективність анімаційної діяльності з дітьми вимушених переселенців, виділимо такі: доступності, природовідповідності, культуровідповідності, індивідуалізації, синергізму, зацікавленості.

Принцип доступності передбачає можливість залучення до анімаційної діяльності всіх дітей вимушених переселенців без винятку, їхню участь в анімаційних заходах. Разом з тим передбачається добровільність участі та створення невимушеної обстановки, відсутність будь-якого тиску щодо результативності, уникнення конкуренції.

Принцип природовідповідності визначає необхідність відповідності соціально-педагогічної підтримки дітей вимушених переселенців їхньому природному розвитку, врахування їхніх індивідуальних і особистісних якостей, психологічних особливостей віку.

Принцип культуровідповідності враховує регіональні та соціокультурні особливості, виявляє співвідношення між культурою Східного регіону України і культурою регіону нового місця поселення, а також міру виховання і розвитку дітей вимушених переселенців. При цьому діти вимушених переселенців вчать приймати загальнокультурні норми поведінки, культури самовираження, культури спілкування, культури діяльності, культурної організації процесу дозвілля.

Принцип індивідуалізації характеризується спрямованістю на конкретну особистість дитини, врахування її особистісних особливостей, інтересів, здібностей, можливостей, ідеалів, ціннісних орієнтацій. Принцип індивідуалізації передбачає соціально-педагогічну підтримку дітей вимушених переселенців з урахуванням конкретних проблем кожної дитини.

Принцип синергізму передбачає використання комплексу різноманітних заходів у реалізації анімаційних заходів та програм, у яких взаємодіють педагоги-аніматори та партнери, а також психологи, спеціальні педагоги, працівники соціальних служб тощо.

Принцип зацікавленості полягає у створенні доброзичливого мікроклімату, безпосереднього невимушеного спілкування, використання методів та форм, які спонукатимуть дітей вимушених переселенців до активної участі в анімаційній діяльності.

Основною *метою* педагогічної анімації з дітьми вимушених переселенців є створення умов, за яких дитина успішно адаптується до нових умов поселення, інтегрується у групу ровесників, розвиватиметься у сфері вільного часу, просуваючись від відпочинку і розваг, які передбачають фізичне та психоемоційне відновлення, до творчості та соціальної активності, отримуючи від цього задоволення.

У *змісті* педагогічної анімації виділяємо пізнавальну, ціннісно-орієнтовану, практично-перетворювальну та творчу діяльність, які реалізуються через різні форми анімаційних заходів та програм.

Форми організації анімаційної роботи зі школярами, в тому числі дітьми вимушених переселенців, можна поділяти:

1) за кількісним складом учасників:

– індивідуальні (бесіда, гра, самостійна творча діяльність, підготовка до масових заходів);

- групові (театралізація, конкурс, психодрама, різні види арт-терапії, зокрема, ігротерапія, ізотерапія, казкотерапія, лялькотерапія, музикотерапія);
- масові (свято, концерт, вулична ігротека, ігрова програма);
- 2) за складністю побудови:
 - прості (бесіда, музикотерапія),
 - складні (конкурс, творча майстерня, театралізація, ігрова програма, ізотерапія, психодрама);
 - комплексні (тематичний день, вулична ігротека).

Оскільки педагогічна анімація у роботі з дітьми вимушених переселенців спрямована на активізацію процесу соціальної взаємодії, спілкування, корекції психічних станів, то розглянемо лише деякі види змістовного дозвілля, де школярі мають змогу взаємодіяти у групі, але при цьому розвиваються творчі здібності та здійснюється саморозвиток, самопізнання та самореалізація кожної окремої особистості, а також є можливість знижувати стрес, агресію, тривожність страх, а саме: свято, творча майстерня, квест-гра, казкотерапія.

Свято – це відзначуваний українським народним звичаєм або церквою день на честь якої-небудь події чи святого. Зазначимо, що кожне свято має свою, характерну для нього структуру, своє обрядове та ритуальне забарвлення, що надають йому оригінальності й неповторності. Свята не лише поєднують в собі традиційні форми поведінки, що склалися, а й регулюють циклічність, оскільки є своєрідною календарною структурою духовного життя людини.

Роль свята в анімаційній діяльності з дітьми вимушених переселенців полягає в тому, щоб дати їм можливість ознайомитися з обрядом святкування, властивому на території їхнього нового поселення, відтворити цей обряд, взявши активну участь у його підготовці та проведенні. При цьому діти мають вивчити обрядові пісні, ритуали, за потребою підготувати костюми чи обрядові атрибути. Це розвиває не лише їхню творчість, але й комунікативні навички, особистісні якості, сприяє налагодженню соціальної взаємодії, піднімає загальний рівень культури.

Творча майстерня – це вид групової творчої діяльності, яка проводиться у вигляді станційних занять (на кожній станції проводиться окремий майстер-клас). Творча майстерня передбачає наявність кількох (бажано 5–8 педагогів-аніматорів або їхніх помічників), кожен з яких пропонує майстер-клас з одного виду творчості (робота з різними видами матеріалів: природними матеріалами, глиною, папером, тканиною, нитками тощо). Діти можуть обирати, який майстер-клас вони проходять, тобто обирати станцію за бажанням. Під час роботи творчої майстерні кожен з учасників може пройти одну чи кілька станцій за бажанням. Така творча робота сприяє не лише розвитку творчих здібностей, самовираженню, але й допомагає знизити рівень агресії, тривожності.

Квест-гра – це динамічне інтелектуальне змагання, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами. Під час гри команди розв'язують логічні завдання, здійснюють пошук на місцевості, будують оптимальні маршрути переміщення, шукають оригінальні рішення та підказки. Після завершення чергового завдання команди переходять до виконання наступного. Перемагає команда, яка виконала всі завдання швидше за інших.

Проходження квесту дає можливість дітям вимушених переселенців налагодити стосунки, дізнатися більше один про одного, згуртуватися як команда, тобто допомагає не лише адаптації, але й інтеграції. Відповідно, якщо завдання квесту передбачають пізнання історії чи традицій регіону, то це також допомагає краще пізнати культурні умови нового поселення.

Казкотерапія – це терапія особливою казковою атмосферою, у якій можуть проявлятися потенційні можливості особистості, матеріалізуватися мрії, а головне, у ній з'являється відчуття захищеності, долаються страхи.

Метою казкотерапії є підведення дітей вимушених переселенців до усвідомлення своєї внутрішньої сутності, своєї унікальності й неповторності, до відчуття гармонії із собою і світом, прагнення, до пошуків у собі сили боротьби зі страхами і тривогою. У процесі казкотерапії діти навчаються сприймати себе такими, якими вони є, усвідомлювати себе й інших людей, кожного як неповторну індивідуальність. Під час казкотерапії діти задумуються над утворенням зв'язків між казковими

подіями і поведінкою у реальному житті, переносять казковий сенс до реальності; намагаються розшифрувати знання про світ та систему взаємовідносин у ньому; розкривають свій внутрішній та зовнішній світ, осмислюють пережите, моделюють майбутнє; вчаться будувати взаємостосунки з батьками та однолітками, цінувати дружбу і любов, боротися і прощати; визначають, якими цінностями потрібно керуватися в житті.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, педагогічна анімація дає можливість залучити дітей вимушених переселенців до різнобічної діяльності, де вони можуть спробувати свої сили й можливості в різних видах творчості, розкрити свої здібності, працювати в команді, спілкуватися, пізнавати один одного, покращувати психоемоційний стан. Отже, така анімаційна діяльність служить ефективним засобом соціально-педагогічної підтримки дітей вимушених переселенців у забезпеченні їхньої адаптації, інтеграції у коло ровесників на нове соціальне середовище.

Подальшого дослідження вимагають форми, методи та зміст педагогічної анімації у роботі з дітьми вимушених переселенців, що сприятимуть їхній соціально-педагогічній підтримці.

Література

1. Волик Л. В. До питання типологізації педагогів-аніматорів / Л. В. Волик // Вісн. Черкас. ун-ту : зб. наук. ст. / М-во освіти і науки України, Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси : Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – Вип. 164. Серія “Педагогічні науки”. – С. 25–30.
2. Лесіна Т. М. Соціально-педагогічні умови стимулювання майбутніх соціальних педагогів до анімаційної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 / Лесіна Тетяна Миколаївна ; Луганськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2009. – 20 с.
3. Петрова М. С. Анимационная деятельность как средство социального воспитания студентов ВУЗа : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 / Петрова Мария Сергеевна. – Кострома, 2007. – 187 с.
4. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – К. : Центр учб. л-ри, 2008. – 336 с.
5. Шульга И. И. Генезис понятия “педагогическая анимация” / И. И. Шульга // Педагогическое образование и наука. – 2008. – № 1. – С. 35–40.
6. Ярошенко Н. Н. Социально-культурная анимация : учеб. пособие / Николай Николаевич Ярошенко ; Моск. гос. ун-т культуры и искусств, Рязанский заоч. ин-т (филиал). – М., 2000. – 110 с.
7. Simonot M. Les animateurs socioculturels : Etude d’une aspiration a une activite sociale / M. Simonot. – Rouen : PUF, 1974. – P. 24.